

ZDZISŁAW ŁODZIANA

ur. 1929; Puławy

Miejsce i czas wydarzeń	Puławy, dwudziestolecie międzywojenne
Słowa kluczowe	życie codzienne, Żydzi

Spółeczność żydowska w Puławach

Bardzo zamożnych tych Żydów w Puławach nie było, byli rzemieślnicy. Na przykład był taki krawiec żydowski Walfisch się nazywał, Walfisch to po niemiecku oznacza chyba wieloryb, nie wiem, i on szył mojemu ojcu mundur. Było dużo szewców, piekarzy. Między innymi zapamiętałem taką Żydówkę, którą uważam za najpiękniejszą kobietę w życiu jaką spotkałem, ona to już była dorosła osoba, widywałem ją na plaży w Puławach. Tu plaża była z tej strony brzegu, gdzie w tej chwili stoi ten pomnik rozstrzelanych, no i była taka płatna plaża, gdzie ci Żydzi przychodzili na plażę i między innymi zobaczyłem tą Żydówkę, no na moje wyobrażenie, jako dziecka, tak ją oceniłem.

Żydzi zajmowali się drobnym handlem, drobnym rzemiosłem. W piątki było oczywiście to ich święto, nie dotykali się wtedy niczego, nawet nie dotykali się chyba telefonu, nie mówiąc o otwieraniu drzwi, to takie było święto, brzydździ się, nie wolno im było. Mieszkali po obu stronach, tutaj u podnóża kościółka, w tej chwili jest ogrodzenie, tam chyba nic nie ma, i po przeciwnej stronie, tak jak jest właśnie spadek tej góry w kierunku Wisły. Tam strasznie było, bo tam nie była skanalizowana ulica, wylewali ten rynsztok i to płynęło wszystko, straszny był zaduch, myśmy jak chodzili na plażę, właśnie tą ulicą, to z jednej, drugiej strony te domki takie były, takie ja wiem, takie jak, takie budki parterowe, i to żydostwo to przykry zapach był, to widać było, to taka biedota żydowska. To wszystko spłonęło, w tej chwili nie ma śladu już po tym.

Wtedy Żydzi odróżniali się ubiorem, a w tej chwili trudno jest Żydów rozpoznać. Tamci Żydzi, ci przedwojenni, ubierali się w tych swoich myckach chodzili, w tych długich chałatach czarnych, brody nosili swoje, i taki stanowili charakterystyczny typ urody, który Niemcy później rozróżniali wśród Polaków i trudno im było się ukrywać, ponieważ tak się charakteryzowali, taką żydowską urodą. A w tej chwili Żydzi pozmieniali nazwiska na polskie i podobno są, no ja ich nie spotykam, ja ich nie widzę, nie spotykam Żydów a przecież są, jakoś tak się ucywilizowali, nie mam pojęcia.

Wiem tylko, że wysiadali przed tymi swoimi domami, poruszali się wolno, takie jakieś to było niemrawe. W wojsku, jak ojciec opowiadał i zresztą ja sam widziałem, to Żydzi uchodzili za takie ofermy, a przecież w tej chwili w Izraelu żydowskie wojsko jest uznawane za jedno z najlepszych, to nie wiem dlaczego, ale ci Żydzi co byli powoływani do służby wojskowej czy to celowo tak było, że oni wyróżniali się taką nieporadnością? W puławskiej jednostce służyli jako szeregowcy, to widziałem ich i od ojca słyszałem, że jeśli chodzi o chwyt bronią, o strzelanie, o dyscyplinę, to właśnie się negatywnie wyróżniali. Wyróżniali się tak, a przecież były i inne społeczności, i Białorusini byli, to celowo tak powoływali przed wojną, zresztą i teraz tak jest, że się z odległych miejsc żołnierzy powołuje do jednostek, żeby nie uciekali na przepustki, na niedziele, to celowo tak było, i w Puławach służyli.

Nie byłem w tej bożnicy to i nie widziałem ślubu żydowskiego, tego nie widziałem, a tą Żydówkę tylko zapamiętałem przecudnej urody, to zapamiętałem, że to była córka jakiegoś adwokata, nie mam pojęcia, kto to był. Ona miała tak koło dwudziestu pięciu lat, ale ją adorowali ci Żydzi tacy przystojni na tej plaży, ona w tym kostiumie paradowała, no wiedziała, zdawała sobie sprawę z tej swojej urody to i paradowała w tych sukniach i ją na ulicy widziałem i na plaży, to rzeczywiście wyjątkowej urody była.

Powiedziałbym, że trzy czwarte było takich biednych tych Żydów. Czasem na ulicy widziałem ładnie, elegancko ubrane kobiety czy Żydów. Bo w Janowcu Żydów, już byłem starszy to tam miałbym już więcej do powiedzenia, no ale w Puławach to...

Data i miejsce nagrania	2003-10-15
Rozmawiał/a	Tomasz Czajkowski
Transkrypcja	Agata Kołtunik
Redakcja	Maria Radek
Prawa	Copyright © Ośrodek "Brama Grodzka - Teatr NN"